

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 19 februari 1918 kl. $\frac{1}{2}$ 4 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner
om ändrad lydelse av § 24 i förordningen om landsting.*

Närvarande: herrar Mannheimer, Larsson i Västerås, Clason, Bellinder, Hellberg*), K. J. Ekman, von Geijer, Olof Olsson, greve Alexander Hamilton*), von Zweigbergk, Boberg, Magnusson i Tumhult, Janson i Kungsör, Hallén*), Kropp*), Jansson i Edsbäcken, Hildebrand*), von Sneidern, Magnusson i Kalmar*) och Norman.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 22, av herr *Fant* hemställer motionären, »att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 24 i förordningen om landsting den 21 mars 1862:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte tolv kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.»

Till konstitutionsutskottet har vidare hänvisats en inom andra kammaren väckt motion, nr 28, av herr *Källman* med en hemställan, som endast i så måtto skiljer sig från herr *Fants*, att i stället för ordet »tolv» insatts ordet »femton».

Slutligen har utskottet även förehäft en inom andra kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 43, av herr *Hage* m. fl. (nedan kallad herr *Hages* motion), däri motionärerna hemställt, »att riksdagen

måtte för sin del besluta ändra § 24 i landstingsförordningen, så att den kommer att få följande lydelse:

Landstingsman eller suppleant, som ej är bosatt å landstingets sammanträdesort, åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente 12 kronor för varje från klockan 12 på natten räknat dygn, som han helt eller delvis nödgas tillbringa utom sin bostadsort på grund av sammanträde med landstinget ävensom ersättning för resekostnader fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå, eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker. Landstingsman, bosatt å sammanträdesorten, erhåller ersättning med 8 kronor för varje dag under landstingets möte.»

*Herr Fant's
motion.*

Till stöd för sin hemställan har herr Fant anfört följande:

»En för vår kommunala självstyrelse utmärkande grundsats innebär, att de kommunala uppdragen såsom förtroendesysslor böra fullgöras utan ersättning för därmed förenat arbete. I fråga om landstingsmannaupdraget blev emellertid ersättningsprincipen i viss mån godtagen genom 1912 års riksdags beslut om tillerkännande av dagtraktamente åt landstingsman att utgå med sex kronor under landstingets möte.

I riksdagens skrivelse nr 150 nämnda år framhölls, genom hänvisning till vad 1911 års konstitutionsutskott i samma ärende anfört, att principen om oavlönade förtroendeuppdrag innebure, att innehavare av förtroendetjänster ej äga att åtnjuta ersättning för därmed förenat arbete eller erhålla lön (arvode), men att dagtraktamente ej kunde anses utgöra vare sig lön eller arvode i egentlig mening, utan blott innebära ersättning för de direkta kostnader, som äro förenade med ett visst uppdrag; ävensom att särskilt landstingsmannaupdraget vore av den art, att dagtraktamente därför borde förekomma, då uppdraget för de allra flesta landstingsmän förutsätter vistelse på annan plats än hemorten, och eftersom ju landstingsmän redan förut tillerkänts ersättning för den direkta resekostnaden. I skrivelsen anfördes vidare, att införande av dagtraktamente åt landstingsman kunde anses vara befogat, emedan det innebar en konsekvens av 1909 års lagstiftningsarbete i fråga om vidgade medborgerliga rättigheter.

Vilken uppfattning man än må hysa om den på sin tid mycket omstridda lämpligheten av förenämnda 1912 års riksdagsbeslut, så lärer väl dock alla kunna enas därom, att ett dagtraktamente av sex kronor — som för övrigt utgår endast under mötesdagarna och sålunda ej under

resan till och från landstinget — numera ingalunda kan anses skäligt eller i någon mån motsvara kostnaden för landstingsmans uppehälle i residensstaden. Dagtraktamentets otillräcklighet framträder än mer för landstingets revisorer vid deras ofta nog under flera veckors tid pågående revisionsbesök vid landstingets sjukvårds- m. fl. anstalter. Samma beräkningsgrund som för landstingsmän gäller även i fråga om ersättning av landstingsmedel för vissa andra uppdrag, som nu medföra rätt till dagtraktamente, t. ex. för ledamöter av skolstyrelse, nämnd och revisorer, enligt lagen angående dövtstumundervisningen. Det har också visat sig, att väckt fråga inom landsting att höja dagtraktamentet åt landstingsmännen ej kunde påräkna vederbörande Konungens befallningshavandes gogkännande.»

Herr Källman har till stöd för sin hemställan anfört bl. a.:

Herr Källmans motion.

»Prisstegringen och penningevärdets fall de senaste åren ha i allmänhet medfört som konsekvens höjning även av löner och arvoden.

Den ersättning, som år 1913 tillerkändes landstingsmän, boende å annan ort än där landstinget sammanträdde, med sex kronor per dag och som 1917 utsträcktes att gälla alla landstingsmän, har redan från början med skäl ansetts såsom alldeles för låg. De landstingsmän, vilka under det landstinget pågått haft att uppehålla sig utom sin hemort, samt befunnit sig i mindre gynnsamma ekonomiska omständigheter, hava för uppdragets fullgörande fått vidkännas en för dem kännbar förlust.

Med den ändring i 24 § landstingsförordningen, som företogs vid 1917 års riksdag, får det anses visat, att riksdagen icke har någon principiell invändning mot, att landstingsmän jämväl erhålla någon ersättning för förlorad arbetsinkomst.»

I den av herr Hage m. fl. väckta motionen anföres slutligen, sedan motionärerna erinrat om nu gällande lydelse av § 24 förordningen om landsting:

Herr Hages motion.

»Mot innehållet i detta stadgande kan med skäl framhållas två saker, nämligen *dels* att dagtraktamentets belopp, isynnerhet med nuvarande höga priser å mat och logi m. m. är allt för lågt tilltaget, *dels* också att dagtraktamentet utgår endast för *sammanträdesdag* men ej för *resdag*, använd av landstingsman för resan fram och åter från och till landstinget. Bägge dessa förhållanden måste betraktas som synnerligen otillfredsställande. För en person med små inkomster måste det vara synnerligen ekonomiskt kännbart ej blott att under dagarna för landstingets sammanträde mista sin inkomst, varpå familjen på hemorten skall leva,

utan att dessutom ej ens erhålla så stort dagtraktamente, att det går ihop att betala husrum och mat på platsen för sammanträdet. Då numera inför de skedda prisfördyringarne på alla områden, arvoden och resekostnadsersättning höjts för riksdagens medlemmar och även i vissa fall för de i statens tjänst anställda, borde konsekvensen bjuda, att dagtraktamentena för landstingets medlemmar, även höjdes. Härvidlag anses, att dagtraktamentet för landstingsman, som ej är bosatt å plats, där landstingets sammanträde hålles, bör utgå med 12 kronor för dag, vilket belopp anses lämpligt med hänsyn till vad som i statens rese-reglementen stadgats, samt att landstingsman, bosatt å nämnda plats, bör få 8 kronor i dagtraktamente, som ersättning för förlust av inkomst under sammanträdesdagarna.

Samtidigt borde då även den oformligheten rättas till, att dagtraktamente nu ej åtnjutes av landstingsman för resedag fram och åter till landstinget, vilket strider mot t. ex. de bestämmelser och den praxis, som finnes för utanordnande av resekostnadsersättning vid statens m. fl. institutioner. Särskilt inom landstingsområden med stor utsträckning och dåliga kommunikationer är frånvaron eller tillkomsten av en sådan bestämmelse av synnerligen stor betydelse.»

*Utskottets
yttrande.*

Sedan vid ett flertal tillfällen motioner om införande av dagtraktamente för landstingsmän avslagits av båda kamrarna eller endera av dem, beslöt riksdagen 1912 i anledning av väckta motioner sådan ändring i § 24 förordningen om landsting, att landstingsman eller suppleant, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, skulle åtnjuta av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor. Yrkandet på rätt till dagtraktamente även för landstingsmän, boende å ort där landstinget hålles, återupptogs emellertid i motioner vid 1914 års B-riksdag (av herr Waldén m. fl.) samt vid 1916 och 1917 års riksdagar (av herr Hallén m. fl.) och vann, sedan det vid de två första tillfällena bifallits av andra kammaren, men avslagits av den första, 1917 båda kamrarnas bifall. § 24 förordningen om landsting erhöll då sin nuvarande lydelse:

»Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.»

Herrar Fants och Källmans motioner åsyfta ingen annan ändring i nu återgivna stadgande, än att dagtraktamentet för landstingsmän och deras suppleanter höjes från sex kronor till tolv (herr Fants motion) eller femton kronor (herr Källmans motion).

Herr Hage föreslår däremot icke allenast en höjning av dagtraktamentet, utan också en omläggning i vissa hänseenden av de grunder, efter vilka det utgår. Dels anser han, att åtskillnaden mellan landstingsmän, som bo å ort där landstinget hålles, och övriga landstingsmän bör återinföras och påyrkar för de förra ett dagtraktamente av åtta kronor, medan dagtraktamentet för de senare sättes till tolv kronor. Dels upptager han ånyo den vid flera föregående tillfällen — senast 1911 i en motion av herr Branting m. fl. — framförda tanken, att dagtraktamentet bör utgå icke endast under den tid landstingets möte varar, utan också under den tid som åtgår för resor till och från detsamma.

Det står för utskottet klart, att en höjning av landstingsmännens dagtraktamente är av behovet påkallad. De förändringar, som sedan 1912 skett i det allmänna prisläget, förorsaka, att den summa, till vilken dagtraktamentet nämnda år sattes, numera icke på långt när förslår för sitt ändamål, som av nämnda års konstitutionsutskott angavs sålunda, att traktamentet borde utgöra en på sådant sätt beräknad ersättning, att landstingsman »utöver de besvär, som äro förenade med uppdraget», icke åsamkades »särskilda direkta utgifter för uppdragets fullgörande».

Utskottet har därefter haft att taga ståndpunkt till frågan, huruvida dagtraktamentet alltjämt bör sättas till samma belopp för alla landstingsmän eller en åtskillnad göras mellan dem, som bo å sammanträdesorten, och övriga. Vid denna frågas bedömande har icke den omständigheten kunnat bliva för utskottet avgörande, att fjolårets riksdag på utskottets förslag beslöt att tilldela den förra av dessa kategorier samma traktamente, som förut gällde för den senare. Frågan gällde då, huruvida dagtraktamente över huvud taget skulle tilldelas å sammanträdesorten boende landstingsmän. Utskottet var — och är alltjämt — av den uppfattningen, att så borde ske. Men att detta traktamente sattes till samma belopp som det förut för övriga landstingsmän gällande, torde ej hava berott därpå, att utskottet ansåg en åtskillnad mellan de båda kategorierna principiellt ohållbar, utan endast därpå, att ett lägre belopp än sex kronor varken föreslagits eller syntes böra komma i fråga vid en ersättning av förevarande art. Då fråga nu uppstått om dagtraktamentets höjande utöver det 1917 bestämda beloppet, kan således 1917 års beslut enligt utskottets uppfattning ej åberopas emot en sådan åtskillnad, som i herr Hages motion ifrågasatts.

För en åtgärd i denna riktning tala även positiva skäl. Det är obestriddigt, att å sammanträdesorten boende personer i regel åsamka sig mindre kostnader för sitt uppdrags fullgörande än övriga. Genom ett beslut, som toge hänsyn till detta förhållande, skulle riksdagen för övrigt komma att tillämpa samma princip, som vid fjolårets riksdag lades till grund för ett beslut i ett liknande fall, nämligen då arvodet för riksdagens ledamöter bestämdes.

Om utskottet således i denna fråga ansluter sig till den uppfattning, som uttalats i herr Hages motion, finner utskottet sig däremot icke övertygat om behövligheten av den andra av de ändringar, som motionären föreslagit beträffande grunderna för dagtraktamentets utgående. Utskottet föreslår således, att dagtraktamentet alltjämt måtte utgå endast för de dagar, som landstingets möte varar, och ej för de dagar, som åtgå för resor till och från detsamma.

Efter att hava tagit ståndpunkt till frågan om de allmänna grunderna för det ifrågavarande dagtraktamentets utgående har utskottet till sist att uttala sig beträffande dettas belopp. Härvid bör hänsyn tagas därtill, att ersättningen för kommunala förtroendeuppdrag, där sådan anses böra utgå, ej får sättas så hög, att — i strid med själva principen för vår kommunala självstyrelse — uppdraget blir eftersträvansvärt för ersättningens skull. Å andra sidan bör icke höjningen ske med sådan försiktighet, att behovet av en ny höjning inom alltför kort tid gör sig kännbart; olämpligheten av alltför ofta återkommande ändringar i ifrågavarande stadgande ligger i öppen dag. Utskottet har med hänsyn till dessa omständigheter stannat vid den av såväl herr Fant som herr Hage föreslagna fördubblingen av dagtraktamentet för landstingsmän, som ej bo å den ort där landstinget hålles. Om beloppet i detta fall sättes till tolv kronor, torde det för den andra gruppen — å sammanträdesorten boende landstingsmän — lämpligen kunna, med fasthållande av den proportion, som är stadgad i fråga om riksdagsmannaarvodena, bestämmas till nio kronor.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 24 i förordningen om landsting:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under

landstingets möte tolv kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker. Landstingsman, som bor å den ort, där landstinget hålles, åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte nio kronor.

Stockholm den 15 februari 1918.

På konstitutionsutskottets vägnar:

OTTO MANNHEIMER.

Reservationer:

dels av herr *von Zweigbergk*, som anført:

»Tillräckliga skäl synas icke föreligga, varför riksdagen i år skulle frånträda det beslut om lika dagtraktamente till samtliga landstingsmän, oberoende av bostadsorten, som fattades så sent som i fjol med uppgivande av den 1912 intagna ståndpunkten. Däremot ha motionärerna och utskottet utan tvivel rätt däri, att en höjning av ersättningen är av behovet numera påkallad. Fixeringen av beloppet blir alltid i viss mån en smakfråga. Mig har det förefallit, som om man, utan särskild utredning, kunde anse sig ha funnit en skälig och lämplig lösning genom att bestämma dagtraktamentet till tio kronor, och att sålunda utskottets hemställan bort gå ut på,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 24 i förordningen om landsting:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte tio kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter av-

giften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker»;

dels av herrar *Clason*, *K. J. Ekman*, *von Geijer*, greve *Alexander Hamilton*, *Boberg*, *Hildebrand* och *Norman*, som anfört:

»Vi äro med utskottets majoritet ense därom, att frågan om dagtraktamente åt landstingsmän icke kan anses slutgiltigt löst genom de beslut i frågan, som fattades vid 1917 års riksdag. I likhet med utskottsmajoriteten finna vi sålunda, att den då genomförda bestämmelsen om samma dagtraktamente för landstingsmän, som bo å sammanträdesorten, och för dem, som icke bo där och alltså för sin vistelse därstädes måste underkasta sig extra kostnader, är principiellt ohållbar. Men spörsmålet om dagtraktamente åt landstingsmän bör enligt vår uppfattning icke behandlas isolerat från övriga traktamentsfrågor. Både dagtraktamentets storlek i och för sig och den skillnad, man bestämmer mellan beloppen för de å en förrättningsort boende och dem, som icke bo där, bliva lätt prejudicierande för en serie andra traktaments- och arvodesfrågor; och ett fastställande av det ena eller andra beloppet på sådant sätt, att det komme att innebära mer än ersättning för direkta kostnader, blir av betydelse för de allmänna principfrågorna om de normer, som kunna finnas lämpliga för eventuell ersättning åt kommunala förtroendemän. Då vi beträffande sistnämnda fråga biträtt en skrivelse med begäran om allsidig utredning, hava vi inom utskottet yrkat, att utskottet måtte i anledning av förevarande motion hemställa om samtidig utredning angående frågan om ersättning åt landstingsmän»;

dels av herr *Magnusson* i Tumhult;

dels av herr *Jansson* i Edsbäcken;

dels av herrar *Larsson* i Västerås, *Olof Olsson* och *von Sneidern* mot viss del av motiveringen.